

Суспільство і особистість у сучасному комунікаційному дискурсі : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 9–10 квітня 2018 р. / редкол. : В. Л. Погребна, Н. В. Островська, І. Ю. Тонкіх та ін. – Д. : ЛІРА, 2018. – С. 398-401

Мойсеєнко В.В.,
аспірант Херсонського
державного університету
Блинова О.Є.,
доктор психологічних наук,
професор кафедри загальної
та соціальної психології
Херсонського державного
університету

СОЦІАЛЬНИЙ СТАТУС В КОНТЕКСТІ ПСИХОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Проблема соціального статусу, незважаючи на тривалий період дослідження, залишається важливою темою вивчення в різних науках. Виступаючи з принципово важливим об'єктом розгляду в філософських та соціологічних роботах, справжній феномен набуває особливої значимості у лінгвістичних, юридичних, економічних, психологічних та інших напрямках наукового знання.

Проблематиці соціального статусу особистості та різних соціальних груп були присвячені роботи видатних зарубіжних (В. Вебер, К. Девіс, Р. Лінтон, У. Мур, Т. Парсонс, П. Сорокін, Н. Слезер), російських (Т. Заславська, А. Кравченко, В. Радаєв, О. Шкаратан) та вітчизняних (Г. Дворецька, Н. Коваліско, О. Куценко, В. Хмелько та ін.) учених [1].

Відповідно, в науковій літературі можна виділити безліч визначень даного феномену: від структурної характеристики малої групи до розгляду соціального статусу в якості критерію для поділу суспільства на великі групи. Проте всі визначення мають загальну основу: під соціальним статусом розуміється місце людини в суспільстві, яке залежить від ряду показників. Набір даних критеріїв варіюється в різних підходах і залежить від авторської позиції. Серед показників відзначають: дохід, професію, освіту, владу, соціальний ресурс, стиль життя, поведінку споживачів, стать, вік, національність та інші аспекти.

За визначенням Г. Андреевої, під соціальним статусом розуміється «деяка єдність об'єктивно властивих індивіду характеристик, що визначають його місце в групі, і суб'єктивного сприйняття його іншими членами групи». У зв'язку з цим можна стверджувати, що соціальний статус є важливим феноменом суспільного життя і оцінюється суб'єктом пізнання в ході первинного сприйняття [2].

М. Вебер визначив «соціальний статус» як реально покладені домагання на позитивні або негативні привілеї щодо соціального престижу, якщо він

ґрунтується на одному або більшій кількості таких критеріїв як: спосіб життя; формальна освіта, що полягає в практичному або теоретичному навчанні і засвоєнні відповідного способу життя; престиж народження або професії.

Більш детальне поняття соціального статусу розглядається в теоріях соціальної стратифікації, в основу яких покладено ідею нерівності соціальних статусів. В рамках цих теорій однією з найбільш розроблених є структурно-функціоналістський напрямок у вивченні стратифікаційних систем суспільства. К. Девіс і У. Мур, ототожнюють соціальну стратифікацію з соціальною нерівністю і розглядають її як функціональну вимогу соціальної системи, тобто як об'єктивну потребу суспільства. Вони вважали, що соціальна стратифікація необхідна тому, що вона реалізує одну з найважливіших завдань суспільства – потребу в раціональному розподілі на різні позиції індивідів, які по-різному винагороджуються з метою мотивації людей до ефективного виконання своєї соціальної ролі.

Один з основоположників теорій соціальної стратифікації і соціальної мобільності П. Сорокін також дотримується функціоналістських поглядів і стверджує, що для визначення соціального становища людини, необхідно знати його сімейний стан, громадянство, національність, ставлення до релігії, професію, приналежність до політичних партій, економічний статус, походження, необхідно також знати положення людини в межах кожної з основних груп населення. Чим більше схожості в положенні різних людей, тим ближче вони один до одного в соціальному просторі.

Американський соціолог-теоретик Т. Парсонс аналізував ідею про те, що зміни прогресивного характеру, що збільшують здатність суспільства втілити в життя ті чи інші цінності, виражаються в диференціації суспільства, в утворенні нових соціальних груп. Статусна позиція за Т. Парсонсом – модель поведінки, очікуваного від індивіда, що займає даний статус. Т. Парсонс виділив три групи, які диференціюють ознаку статусної позиції. Першу групу утворюють такі характеристики, якими люди володіє від народження (етнічна приналежність, статеві особливості, родинні зв'язки, фізичні та інтелектуальні особливості). Друга включає ознаки, пов'язані з виконанням ролей. Сюди відносяться різні види професійно-трудової діяльності. Третю групу утворюють елементи «володіння», сюди включаються власність, матеріальні і духовні цінності.

За твердженням Ф. Меріла, під соціальним статусом розуміється становище індивіда в системі соціально-економічної ієрархії. У такому розумінні поняття соціального статусу стало елементом рольової теорії і воно набуває структурного значення. Вживання поняття соціального статусу у зв'язку з «роллю» широко використовують Дж. Хоманс та інші американські соціологи, позначаючи місце індивіда, яке він займає в соціальній системі. На їхню думку, статус вказує місце у соціальних відносин, з яким пов'язані певні суспільні рольові очікування[4].

Американський психолог Е. Аронсон розглядає соціальний статус, як компонент інформації, яку людина отримує при першому контакті з об'єктом пізнання. У своїх роботах, Р. Кричевський і Є. Дубовська відзначають, що

ступінь престижності тієї чи іншої позиції в групі виступає її структурною характеристикою. При цьому в психології часто робиться наголос на дослідженні впливу соціального статусу людини на поведінку, на сприйняття і конструювання картини світу, на самосприйняття і інші процеси [3].

Походження індивіда, а саме статус його сім'ї, може впливати на те становище, яке людина може набути в майбутньому. Проте, багато дослідників вважають, що в сучасному суспільстві статус індивіда все менше залежить від положення його сім'ї, скоріше, на перший план виходять деякі риси характеру особистості, які дозволяють досягати певного статусу. З іншого боку, сім'я продовжує грати важливу роль в проблемі нерівності суспільства. Дж. Оакс і Р. Россі відзначали батьківське благополуччя в якості одного з основних аспектів соціального статусу, які визначають становище людини в суспільстві. Багаті родини мають доступ до кращих світових університетів, і їх діти можуть отримувати в них освіту, а отже, в подальшому вони можуть починати свою кар'єру з більш високих позицій і отримувати більш високий дохід. У свою чергу, в малозабезпечених сім'ях, не рахуючи проблем з доступністю освіти, також спостерігається більш висока смертність серед дітей, і відзначається факт більш раннього вимушеного виходу на роботу. Таким чином, виявляється залежність статусу сім'ї від розподілу ресурсів і благ [2]. Отже, походження людини і ресурси, до яких його сім'я має доступ, створюють базу для майбутнього досягнутого самим індивідом статусу.

У теоретичних роботах різних дисциплін відзначається той факт, що в дослідженнях соціальний статус часто виступає в якості незалежної змінної або пояснювального принципу. При цьому, соціальний статус – це показник, який може змінюватися. Також наголошується, що представники одного соціального статусу поділяють схожі цінності, мають схожі інтереси і поведінкові стратегії.

Таким чином, соціальний статус виступає складним, багатокомпонентним конструктом, який залежить і, в той же час, впливає на цілий ряд показників. Крім того, соціальний статус людини тісно пов'язаний з поведінкою індивіда, його образом і різними когнітивними процесами. Соціальний статус виступає соціально-психологічною характеристикою особистості, яка оцінюється і визначається суб'єктом пізнання.

Список використаних джерел

1. Ромазанов О.С. Структурні складові соціального статусу публічного службовця / О.С. Ромазанов // Теорія та практика державного управління. – 2014. – Вип. 1. – С. 259-266.
2. Федотова С.В. Особенности восприятия социального статуса человека в молодежной и студенческой среде / С.В. Федотова // Психологическая наука и образование. – 2015. – Том 7. – № 3. – С. 108–118.
3. Федотова С.В. Структура социальных представлений молодежи о социальном статусе / С.В. Федотова // Вестник Российского нового университета. Серия «Человек в современном мире». – 2015. – №4. – С.37-45.

4. Филиппов А.А. Категория социального статуса в зарубежной и отечественной социологии / А.А. Филиппов // Вопросы современной науки и практики. – 2012. – №. 1. – С. 37.